Eduskunnan talousvaliokunta 1.10.2025

Asia: Lausunto Komission tiedonannosta: Tekoälyn maanosa -toimintasuunnitelma, ja Suomen kanta

Viitteenne: Talousvaliokunta keskiviikko 01.10.2025 klo 11.00 / E 52/2025 vp / Asiantuntijapyyntö

Lausunto

Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto koskien Komission tiedonantoa Tekoälyn maanosa -toimintasuunnitelma ja Suomen kantaa siihen. Kannanotto perustuu Työ- ja elinkeinoministeriön perusmuistioon, päivätty 13.6.2025, tunniste EU/287/2025-TEM-10, laatija Lasse Laitinen.

Tässä lausunnossa käsitellään ensin Komission tiedonanto ja sen jälkeen Suomen kanta.

Komission tiedonanto Tekoälyn maanosa -toimintasuunnitelma

Komission tiedonanto lähtee tavoitteesta, jonka mukaan Eurooppa on sitoutunut tulemaan johtavaksi maanosaksi tekoälyssä. Taustalla on ajatus tekoälystä strategisena ja yleiskäyttöisenä teknologiana. Toimintasuunnitelma jakautuu viiteen osa-alueeseen: 1) data- ja laskentainfrastruktuurit, 2) data, 3) innovaatiot ja tekoälyn hyödyntäminen strategisilla sektoreilla, 4) osaaminen ja 5) sääntelyn noudattamisen edistäminen ja yksinkertaistaminen.

Näistä eniten huomiota toimintasuunnitelmassa saa 1), data- ja laskentainfrastruktuurit. Myös EU:n rahoitus painottuu tälle alueelle, erityisesti AI Factory ja AI Gigafactory hankkeisiin. Näihin aiotaan käyttää runsaasti, jopa 20 miljardia euroa EU:n rahoitusta yksityisen ja kansallisen rahoituksen lisäksi.

AI Gigatehtaat ovat laskentainfrastruktuuria, joka lisäisi tekoälylaskentakapasiteettia moninkertaiseksi nykyiseen verrattuna. Arvio laskentatarpeen kasvusta perustuu siihen, että erityisesti generatiivinen tekoäly lisää tuottavuutta niin merkittävästi, että sitä käyttävät yritykset ja kansalaiset ovat valmiita maksamaan laskentapalvelujen tuottajille niin paljon, että investoinnit tulevat kannattaviksi. Tästä ei ole vielä näyttöä – suuret tekoälypalvelujen tarjoajat, kuten OpenAI ja Microsoft pyörittävät palveluita ainakin vielä tappiolla.

Oletetun laskentatarpeen ohella toinen syy laskentainfrainvestoinneille on pyrkimys EU:n riippumattomuuden kasvattamiseen suhteessa teknologia-alan suuryrityksiin (Microsoft, AWS, Meta...) ja kolmansiin valtioihin.

On valitettavaa, että osa-alue 3) innovaatiot ja tekoälyn hyödyntäminen strategisilla sektoreilla, saa selvästi vähemmän huomiota kuin infrastruktuuriin keskittyvä osa-alue 1). Siihen suunnattava rahoitus vaikuttaa pieneltä suhteessa siihen, että varsinainen kilpailukykyhyöty sekä julkisen sektorin palveluiden tehostaminen ja parantaminen voi syntyä vain tätä kautta.

Edelleen voidaan pitää huolestuttavana, että Eurooppalaiset digitali-innovaatiokeskittymät, EDIHit, nähdään tässä keskeiseksi välineeksi. Niiden todellisesta hyödystä ja vaikuttavuudesta on vähän näyttöä, ja niiden toiminta vaikuttaa suhteellisen byrokraattiselta erilaisten säännösten ja tavoitteiden ristipaineessa.

Sen sijaan on positiivista, että komissio painottaa tekoälyn käyttöä tieteessä ja EU panostaa siihen.

Panostukset osa-alueisiin 2) (data) ja 4) osaaminen sekä 5) sääntelyn noudattaminen ja yksinkertaistaminen voidaan nähdä asianmukaisina.

Suomen kanta

Perusmuistiossa (13.6.2025) esitetty Suomen kanta nostaa esiin tärkeitä näkökulmia ja painotuksia. Esimerkiksi osa-aluetta 1) data- ja laskentainfrastruktuurit koskevassa kappaleessa painotetaan tarvelähtöisyyttä ja elinkeinoelämän kiinnostusta. Gigafactory -investointi on perusteltu vain, jos sille on todellinen tarve yrityksissä ja yritykset ovat valmiit panostamaan rahoituksella hankkeeseen. Muuten on riski, että kallis – ja nopeasti vanheneva – investointi jää liian suurelta osalta veronmaksajien maksettavaksi ja samalla vie julkista rahoitusta osa-alueelta 3) innovaatiot ja tekoälyn hyödyntäminen, joka on kuitenkin ainoa tapa saada tekoälyteknologioista kilpailukykyä, yhteiskunnallista hyötyä tai turvallisuuden vahvistamista.

Osa-alueessa 2) data puhutaan data-altruismista. Tätä voi pitää vaarallisena ajatuksena, ainakin jos se tulkitaan liian laveasti. Data on syytä nähdä arvokkaana asiana (assettina), jonka jakamisessa tulee olla harkitseva. Esimerkiksi terveysdataa liittyy paitsi yksityisyyden suojan ja jopa kansallisen turvallisuuden kysymyksiä, myös potentiaalinen kilpailuetu. Sama pätee tietysti varsinkin Suomen talouden ja viennin kannalta tärkeiden yritysten omaan dataan. Samalla on syytä kuitenkin noteerata avoimen tutkimusdatan merkitys. EU data-avaruudet pitävät sisällään luotettavan datan jakamisen mekanismit, joihin voidaan tukeutua.

Innovaatiot ja tekoälyn hyödyntäminen osa-alueeseen (3) Suomen kanta on hyvin muotoiltu ja perusteltu, kun siinä painotetaan liiketoiminnan uudistumista ja tarveperusteisuutta. Toimiala- ja sovelluskohtaisten mallien nostaminen esiin on tärkeä EU- ja kansallisella tasolla.

On erittäin perusteltua, että pilvipalvelu ja tekoälynkehittämistä koskevan säännöksen osalta korostetaan kysynnän ja jo markkinoilla olevan tarjonnan roolia. Osin julkisrahoitteisen (Gigatehtaat) ja siihen liittyvien sääntöjen vuoksi kankeasti käytettävän laskentakapasiteetin tarvetta ja kilpailukykyä pitää harkita kriittisesti ja eri näkökulmista. Suomen kanta korostaa aivan oikein, ettei ole syytä painottua vain laskentalaitteistoon eli prosessoreihin (jotka vielä usein ostetaan EU:n ulkopuolelta) vaan on huomioitava niiden päällä toimivat ohjelmistot käyttöjärjestelmistä sovelluksiin.

Suomen kannassa suhtaudutaan kriittisesti uusiin rakenteisiin 4) osaamisessa ja koulutustarpeissa. Samaa kriittistä ajattelua kannattaa harrastaa myös esim. osa-alueen 3) innovaatiot ja hyödyntäminen suhteen. Edellä jo mainittiin EDIH:n kaltaisiin rakenteisiin liittyvät varaumat.

Osa-alueeseen 5) sääntely, Suomen kanta on hyvin tervetullut, koska siinä korostetaan sääntelyn yksinkertaistamisen ja sääntelytaakan keventämisen merkitystä. Tämä painotus on nopeasti kehittyvällä alalla erittäin tärkeä.

Oulussa 19.9.2025

Heikki Ailisto
Tutkimusprofessori